

Touto diplomovou prací jsem se snažil popsat vývoj institutu státního občanství v československém ústavním systému. Československé státní občanství vzniklo současně se vznikem československého státu. Ústavní Listinou z roku 1920 bylo koncipováno jako jediné a jednotné. Hlavním pramenem státoobčanského práva meziválečného Československa byly recipované rakousko-uherské právní předpisy. V těchto předpisech byla úprava státního občanství úzce provázána s institutem domovského práva. Dalším charakteristickým rysem právní úpravy státního občanství v tomto období bylo uplatňování principu jednotného státoobčanského statusu rodiny. V této koncepci se projevovalo nerovnoprávné postavení žen, neboť státní občanství členů rodiny bylo odvozeno od státní příslušnosti manžela resp. otce. V dalším vývoji dochází k prosazování principů individuálního nabývání a pozbývání státního občanství. Sňatek nebo změna státní příslušnosti manžela za trvání manželství postupně přestávají tvořit samostatnou právní skutečnost, na základě které by docházelo ke změně státoobčanského statusu ženy.

Po II. světové válce se ve státoobčanském zákonodárství projevuje zřetelná tendence směřující k vytvoření národního státu Čechů a Slováků. Ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. byly ze státního svazku propuštěny osoby německé a maďarské národnosti. Dále byly přijaty zákony, kterými byla umožněna repatriace osob české a slovenské národnosti. Také v případě smlouvy se SSSR o Zakarpatské Ukrajině bylo opční právo pro zachování československého státního občanství, až na výjimku týkající se příslušníků československých vojenských jednotek, přiznáno výlučně osobám české nebo slovenské národnosti.

Právní úprava státního občanství vycházející z recipovaných předpisů se vyznačovala nejednotností a roztržitostí. Tento stav trval až do roku 1949, kdy bylo přistoupeno k nové komplexní úpravě státního občanství. V tomto období byl do československého právního řádu zaveden institut odnětí státního občanství, který se stal trvalou součástí socialistického státoobčanského práva.

Československé státní občanství bylo do roku 1969 jednotné. V souvislosti s federalizací Československa vzniklo státní občanství federace a státní občanství členských států. Jejich vzájemný poměr vycházel z prvotnosti republikového státního občanství, od něhož bylo odvozeno státní občanství federální. Později byla přijata opačná ústavní konstrukce státního občanství. Prováděcí zákonodárství však změněno nebylo. K návratu k původní ústavní konstrukci státního občanství dochází po roce 1989. V tomto období je rovněž z československého právního řádu odstraněn institut odnětí státního občanství a na ústavní úrovni zakotvena zásada „nikdo nesmí být zbaven státního občanství proti své vůli“.

K nápravě křivd, ke kterým v oblasti státního občanství v minulosti docházelo, byla zároveň upravena možnost renaturalizace osob, které v období let 1949 – 1989 pozbyly československé státní občanství odnětím nebo propuštěním ze státního svazku.

Nejčastějším způsobem vzniku československého státního občanství bylo narození. Právní předpisy, kterými se nabývání a pozbývání státního občanství v minulosti řídilo, vycházely primárně z principu *ius sanguinis*. Zásady *ius soli* bylo využito jako hlavního kritéria pouze pro určení republikového státního občanství v souvislosti s jeho konstituováním. Dalším charakteristickým rysem československého státoobčanského práva bylo uplatňování principu výlučnosti státního občanství. Zásada, podle které nemůže být příslušník cizího státu zároveň československým státním občanem, byla až do roku 1948 upravena na ústavní úrovni. Později přijaté ústavy podobné ustanovení neobsahovaly. Státní občanství však bylo udělováno výlučně osobám, které prokázaly pozbytí své dosavadní státní příslušnosti. K předcházení vzniku dvojího státního občanství uzavřelo Československo také několik bilaterálních mezinárodních smluv. První z těchto smluv, úmluva s USA o naturalizaci, byla uzavřena již v roce 1928. Smlouvy uzavřené s některými státy bývalého socialistického bloku obsahovaly nejen ustanovení směřující k zamezení vzniku dvojího státního občanství, ale i k jeho odstranění. Po rozpadu Československa se Česká republika jako nástupnický stát stala smluvní stranou těchto smluv. V současné době již není Česká republika smlouvami vázána. Jedním z důvodů vypovězení těchto smluv byl i názorový posun v pohledu na problematiku dvojího státního občanství, které v souvislosti s evropským integračním procesem ztrácí některé své negativní aspekty.